

СТАН ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАНЬ ПРО ФУНКЦІЇ ПРОКУРОРА В ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Юрчишин В.М.,
к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Чернівецький юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»,
старший радник юстиції, Почесний працівник прокуратури України

З прийняттям КПК України та Закону України «Про прокуратуру» на прокурора покладаються загально процесуальні функції обвинувачення та інші кримінальні процесуальні функції, обумовлені специфікою прокурорської діяльності в конкретних кримінальних провадженнях. До числа функцій прокурора в досудовому провадженні віднесені багато напрямів, перші з яких пов'язані з викриттям кримінальних правопорушень та осіб, які їх вчинили, другі – із суто пізнавальною діяльністю прокурора; треті – із захистом прав учасників кримінального провадження та інших громадян, які не мають процесуального статусу; четверті – з профілактикою кримінальних правопорушень; п'яті – з вихованням громадян у дусі поваги до закону; шості – з наглядом за законністю тощо.

Ключові слова: основоположні функції кримінального процесу (обвинувачення, захисту, судового розгляду) основні, допоміжні функції прокурора.

Юрчишин В.М. / СОСТОЯНИЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ О ФУНКЦИЯХ ПРОКУРОРА В ДОСУДЕБНОМ РАССЛЕДОВАНИИ / Национальный Университет «Одесская юридическая академия», Украина

С принятием УПК Украины и Закона Украины «О прокуратуре» на прокурора возложены обще процессуальные функции обвинения и другие уголовно процессуальные функции обусловлены спецификой прокурорской деятельности в конкретных уголовных производствах. В число функций прокурора в досудебном производстве отнесены много направлений, первые из которых связаны с разоблачением уголовных правонарушений и лиц, их совершивших, вторые – с чисто познавательной деятельностью прокурора; третьи – с защитой прав участников уголовного производства и других граждан, которые не имеют процессуального статуса; четвертые – с профилактикой уголовных правонарушений; пятые – по воспитанию граждан в духе уважения к закону; шестые – с надзором за законностью и другие.

Ключевые слова: основополагающие функции уголовного процесса (обвинения, защиты, судебного рассмотрения) основные, дополнительные функции прокурора.

Yurchishin V.M. / STATE THEORETICAL KNOWLEDGE OF THE ROLES OF THE PROSECUTOR IN THE PRE-TRIAL INVESTIGATION / National University «Odessa Law Academy», Ukraine

April 13, 2012 Ukraine law makers passed a new Criminal Procedure Code (hereinafter CPC of Ukraine), is based on the constitutional principles of competition and equality. Thus, the Verkhovna Rada of Ukraine also clearly and unambiguously vyznachyla modern ideology of criminal proceedings through a formula – «in criminal proceedings obvynuvachennya functions of state, defense and the trial can not rely on the same body or officer» (h. Art. 22 CPC of Ukraine).

With the adoption of the Act, in Ukraine began a new phase of the study and development of the theory of criminal procedural functions. This is due to the fact that functions as the main directions of criminal protsesu all and each of its particular subject is precisely the key legal category through which revealed purpose, role and place of each subject of criminal proceedings in resolving procedural kriminal objectives and the nature, content and extent of its own procedural criminal activities.

Therefore, the problems associated with the definition of the essence, and the system displays the order as zahalnoprotsesualnyh functions and functions of each subject of criminal proceedings reasonably classified as fundamental.

One of the main subjects of criminal proceedings is prokuror on which the new Code of Ukraine relies overall performance noprotsesualnoyi accusation and other criminal procedural functions due to specific prosecution of specific stages of criminal proceedings. In goy some time, the national legal science has given nedostatno attention to the study of the criminal procedural functions of prosecutor in the pre-trial investigation, where his role is traditional, .a criminal procedural activities – the biggest and most crucial in terms of its significance.

Key words: basic functions of criminal procedure (prosecution, defense, trial) main and auxiliary functions prosecutor.

Із прийняттям КПК України [7] та Закону України «Про прокуратуру» [9] діяльність прокурора в сучасному кримінальному процесі України набула великого значення. Вона дістає вияв у різних напрямках його діяльності. Одні з них є основними і тому цілком обґрунтовано називаються функціями прокурора. Інші такими не є, але у юридичній літературі їх також іноді іменують функціями прокурора. Підхід, згідно з яким будь-який напрям діяльності прокурора визнається його функцією, є спрощенням і обумовлений значенням слова «функціонувати» – «бути в дії, діяти, працювати» [11, с. 653]. Тоді як «функція» означає «коло діяльності когось» [11, с. 653]. Отже, функцією, в тому числі й кримінально процесуальною, можуть бути не окремі процесуальні дії чи рішення, а певне «коло діяльності». У цій статті дослідимо лише питання про те, в які групи (кола, функції) об'єднували процесуальні дії та рішення інші дослідники, які переймалися зазначеними питаннями раніше. Для досягнення позитивних результатів у виконанні завдань, поставлених перед дослідженням, важливо з'ясувати, що було підставою для виокремлення процесуальних функцій прокурора.

У наукових дослідженнях обґрунтовувалось існування багатьох функцій прокурора в кримінальному процесі. Наведемо їх перелік: боротьба зі злочинністю (протидія злочинності); нагляд за законністю в діяльності органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство; кримінальне переслідування (обвинувачення, державне обвинувачення); встановлення об'єктивної істини; керівництво досудовим розслідуванням (процесуальною діяльністю слідчого з порушення кримінальних справ і розслідування злочинів); координація діяльності правоохоронних органів з порушення кримінальних справ і розслідування злочинів; правозахист; розслідування; міжнародне співробітництво [14, с. 63–176; 5, с. 69–70]; профілактична; забезпечення відшкодування шкоди, завданої злочинцем; розкриття злочинів [1, с. 200–208]; виховна [2, с. 40]; вирішення кримінальної справи чи кінцевих правових задач; контрольно-пізнавальна [5, с. 35]; підтримання цивільного позову та заперечення проти цивільного позову [4, с. 108]; інші. Наведений перелік може буде продовжений. Звичайно, не до безкінечності, але, цілком ймовірно, до декількох десятків функцій.

Не будемо здійснювати аналіз кожної із зазначених вище функцій прокурора, а також наводити дискусії з приводу включення до їх системи тих чи інших напрямів його процесуальної діяльності. Це зроблено нашими попередниками [16, с. 10–51]. Звернемо увагу лише на те, що до числа функцій прокурора у досудовому провадженні віднесені багато напрямів його діяльності, перші з яких пов'язані з викриттям кримінальних правопорушень та осіб, які їх вчинили, другі – із суто пізнавальною діяльністю прокурора; треті – із захистом прав учасників кримінального провадження та інших громадян, які не мають певного процесуального статусу; четверті – з профілактикою кримінальних правопорушень; п'яті – з вихованням громадян у дусі поваги до закону; шості – з наглядом за законністю тощо.

Наукове поняття «функція» є складним і багатозначним. Під функцією розуміють: 1) виконання, здійснення; 2) обов'язок, коло діяльності, призначення, роль; 3) діяльність, роль об'єкта в рамках деякої системи, якій він належить; 4) вид зв'язку між об'єктами, коли зміна одного з них призводить до зміни другого [12, с. 556]. Функцію визначають як «... роботу кого -, чого-небудь, обов'язок» [3, с. 1552].

Як бачимо, на, так би мовити, загальному рівні функція об'єкта чи суб'єкта зводиться до виконання якоїсь роботи, діяльності відповідно до певних обов'язків. Якщо мова йде про обов'язки, врегульовані законом, то у прокурора їх дуже багато, і виконання кожного обов'язку прокурором, що в такій публічній галузі діяльності, яким є кримінальний процес, набуває форми повноваження, не є функцією. Мова йде про те, що обов'язки (повноваження) прокурора виконуються ним за певними напрямами, одні з яких є основними, а інші лише допомагають їх реалізувати.

Обов'язок – це те, що має бути здійснене певним суб'єктом. Коли мова йде про обов'язок, то суб'єкт досить чітко передбачає результат виконання свого обов'язку. Наприклад, виконання прокурором обов'язку повідомити підозрюваного про закриття кримінальної справи тягне за собою конкретний результат – донести до відома підозрюваного відомості про процесуальне рішення, яке є кінцевим для кримінального провадження.

Тобто обов'язки прокурора, передбачені для нього конкретними нормами кримінального процесуального права, «містяться» в межах виконуваних ним функцій, а не навпаки. Законодавець встановлює для прокурора обов'язки в рамках виконання ним певних функцій і для того, щоб забезпечити їх повну реалізацію.

Обов'язки є похідними від функцій. Це впливає не лише з викладеного вище, а й з положень щодо теорії компетенції державних органів і посадових осіб, яка як теорія вищого, порівняно з теорією кримінального процесу, рівня має методологічне значення щодо компетенції прокурора в кримінальному провадженні. У теорії компетенції функції того чи іншого суб'єкта, наділеного владними повноваженнями, пов'язують із цілями його діяльності. Так, Ю. О. Тіхоміров – відомий учений – теоретик компетенції – зазначає, що «коли говорять про встановлені законом цілі (вид. В. Ю.) діяльності відповідних органів, то в широкому розумінні мають на увазі публічні функції (вид. В. Ю.)» [13, с. 56].

До числа структурних елементів кримінальної процесуальної компетенції органів і посадових осіб, які здійснюють провадження (до їх числа належить і прокурор), відносять: кримінальну процесуальну функцію (обвинувачення; захисту; вирішення кримінальної справи (правосуддя); предмет відання (слідчість; підсудність); владні

повноваження, тобто гарантовану законом міру прийняття процесуальних рішень і вчинення процесуальних дій [8, с. 79]. Не вступаючи в дискусію щодо кількості і назв кримінальних процесуальних функцій, зазначимо, що з позиції загальної теорії компетенції та її положень, адаптованих до кримінального процесу, впливає, що обов'язки лише наповнюють змістом кримінальну процесуальну функцію, але самі вони функціями не є.

Під напрямами діяльності прокурора іноді розуміють ті сфери суспільних відносин, в яких бере участь прокурор, реалізуючи функції і повноваження, покладені на нього державою. У кримінальному процесі, на думку О. О. Тушева, такими напрямами є стадії кримінального процесу, які являють собою певні суспільні відносини, що складаються в перебігу початку провадження, розслідування злочинів, розгляду справ у суді (в тому числі й у вищестоящих інстанціях) та виконання вироку. Бо саме тут реалізуються кримінальні процесуальні функції та повноваження прокурора [14, с. 32].

Подібне визначення напрямів діяльності прокурора є доцільним у тому разі, коли мова йде про діяльність прокурора як державного функціонера, який здійснює її в різних царинах життя суспільства, до яких від допущений законом. О. О. Тушев із цього приводу правильно зазначає, що в тих відносинах, в яких прокурор не має права брати участь, немає і прокурорської діяльності, тобто в цьому напрямі він її і не здійснює [14, с. 32].

У кримінальному ж процесі прокурор бере участь від його початку до завершення. У цій царині прокурорської діяльності немає стадій чи проваджень, в яких прокурор не брав би участі. Більш того, згідно з чинним КПК у кримінальному провадженні діє принцип незмінності прокурора, який (принцип) має незначні винятки. Тобто у всіх стадіях процесу повинен брати участь не просто прокурор, а один і той самий прокурор. З викладених причин стадії кримінального провадження не можна вважати окремими напрямами кримінальної процесуальної діяльності прокурора.

Уявляється, що немає ніяких об'єктивних причин для відмови від визначень понять кримінальних процесуальних функцій, що надані ученими в радянський період розвитку процесуальної теорії і в часи незалежності України. Значна кількість визначень функцій надана через поняття «напрями діяльності». Для ілюстрації наведемо декілька визначень. Так, В. М. Савицький вважав, що процесуальна функція – це певний напрямок, певним чином відмежовані сторона, різновид кримінальної процесуальної діяльності [10, с. 30]. Під функціями в теорії кримінального процесу частіше за все розуміють окремі напрями кримінальної процесуальної діяльності [6, с. 339].

Ще один важливий момент, на який варто звернути увагу на початку цього дослідження, стосується точок зору, висловлених у юридичній науковій літературі, щодо того, є функція напрямом кримінальної процесуальної діяльності чи спеціальним призначенням і роллю учасника цієї діяльності. Одні автори висловлюють думку про те, що під функцією треба розуміти «основний, провідний обов'язок, який визначається процесуальною роллю кожного з учасників процесу» [17, с. 175]. Інші кажуть про «спрямування діяльності, яке розглядається законодавством як обов'язок відповідного органу чи особи» [15, с. 175].

Правильна відповідь на питання про те, є функція напрямом діяльності чи роллю її учасника, матиме методологічне значення для дослідження, здійснюваного в наступних статтях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абашева Ф. А. Функциональная характеристика современного российского уголовного процесса / Ф. А. Абашева, Т. З. Зинатуллин / Научн. ред. докт. юрид. наук, проф. З. З. Зинатуллин. – М. : Юрид. лит., 2008. – 216 с.
2. Белякова И. М. Воспитательная функция в работе следователя по уголовным делам в отношении несовершеннолетних / Белякова Инна Михайловна. – Дис. ... канд. юрид. наук. – М., 2003. – 166 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: «Перун», 2009. – 1736с.
4. Гловюк І. Кримінально-процесуальні функції підтримання цивільного позову та заперечення проти цивільного позову: до проблеми самостійності у системі функцій // Правова система України: сучасний стан та перспективи розвитку: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 10-11 лютого 2012 р.). – Одеса: у 3-х частинах. – Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2012. – Ч. 3. – С. 108-110.
5. Зеленецкий В. С. Свод монографических работ новой научной направленности. Ч. 1. Первое научное направление «Возбуждение государственного обвинения» / В. С. Зеленецкий. – К.: Истина, 2012. – 776с.
6. Зинатуллин Т. З. Дефиниция уголовно-процессуальной функции в науке российского уголовного процесса / Т. З. Зинатуллин // Пятьдесят лет кафедре уголовного процесса УрГЮА (СЮИ) : Матер. междунар. науч.-практ. конф. Екатеринбург, 2005. Ч. 1.– 339с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України // Голос України.– 2012.№90-91,– 19 травня
8. Лобойко Л. М. Кримінальна процесуальна компетенція : монографія. – Дніпропетровськ : Ліра ЛТД, 2006. – 188с.
9. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014. №1697– // Голос України.– 2014.– №206.–25 жовтня.
10. Савицкий В. М. Очерк теории прокурорского надзора в уголовном судопроизводстве / В. М. Савицкий. – М.: Наука, 1975. – 385с.
11. Словник української мови : в 11 томах. – Том 10, 1979. – К.: Наукова думка. – С. 653.
12. Словарь иностранных слов / под ред. И. В. Лехина и Ф. Н. Петрова. – М.: Гос. изд-воиностр. и нац. словарей, 1955. – 840с.
13. Тихомиров Ю. А. Теория компетенции. – М.: Издательство г-на Тихомирова М.Ю., 2005. –335с..
14. Тушев А. А. Прокурор в уголовном процессе Российской Федерации / А. А. Тушев/ Науч. ред. докт. юрид. наук, проф. И. Ф. Демидов. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – 325с.
15. Уголовный процесс / Под ред. М.А. Чельцова.– М.: Юрид. лит, 1969.
16. Чепурний О. О. Кримінально–процесуальні функції на стадії досудового розслідування : дис. ... канд. юрид. наук / Чепурний Олександр Олександрович. – К., 2005. – С. 10-51.
17. Шимановский В.В. К вопросу о процессуальной функции следствия в советском уголовном процессе // Правоведение. – 1965.– № 2.– С. 175-178.